

Förebyggande arbets sätt på Montessoriskolan Casa

Helena Jacobsson, specialpedagog

Helena Jacobsson
Foto: Alexander Jacobsson

På Montessoriskolan Casas förskola och grundskola, F-9, i Göteborg, arbetar man med att medvetandegöra alla elevers olika lärande. Jag vill inspirera dig som läsare med att kort beskriva en del av vårt arbete. Mina beskrivningar kan bekräfta det arbete du redan gör men de kan även ge dig nya tankar och reflektioner om hur du kan utveckla ditt arbete.

Som specialpedagog och tal- och språkpedagog har jag under 18 år arbetat med att tidigt identifiera barn och elever som inte utvecklar sina språkliga förmågor som förväntat. På Montessoriskolan Casa arbetar vi med att variera och modellera där eleven är en del av sitt egna lärande och sin inre drivkraft. Vi genomför kartläggningar och observationer. Eleven får extra strukturerad träning utifrån kartläggningsresultaten, enskilt och i liten grupp. Vi följer elevens utveckling och samverkar med hemmet för att eleven ska ha lust att läsa. Precis det där med lust är en viktig del av den inre drivkraften för att vilja läsa.

Montessoriskolan Casas pedagoger arbetar med strukturerat språkligt arbete, läsning och skrivning redan i förskolan. Fokus under hela skoldagen är att

skapa en språkrrik miljö, där språket är tillgängligt utifrån individuella förmågor. Det pedagogiska arbetet för att alla ska utveckla sitt språk och sin läs- och skrivförmåga är i fokus under hela skoldagen.

Förskolan

Under förskoletiden ska språket stimuleras för att kunna utvecklas. Barnet ska ”bada i språk” varje dag så att de kan lära sig nya ord och begrepp för att de ska förstå sig själva, omgivningen och världen (Montessori, 1998).

Ord är de viktigaste byggstenarna i språket. Alla som arbetar på förskolan använder språket, hela tiden. För att ett barn ska lära sig nya ord, bör ordet användas i tre sammanhang, så kallad *Regeln om 3*. Exempel:

”Titta där är en kastanj. Kastanjen är brun. Kastanjen är len. Känn!”

Femåringarna får arbeta med fonologisk medvetenhet utifrån Bornholmsmodellen som är en viktig grund för barnens framtida läs- och skrivutveckling (Lundberg, 2007).

Läsning och berättande är en central del av den språkrika miljön. Vi arbetar med rim och ramsor, läser böcker och berättar sagor, där barnens frågor och tankar uppmärksammas. Det är viktigt att de får berätta om sina upplevelser och att de får lyssna på andras. En representant från den ideella organisationen ”Allas barnbarn” kommer till förskolan en gång i veckan för att berätta och läsa sagor för de äldsta barnen. Målet är att uppmuntra läsning och att utveckla ordförrådet.

Högläsning tillsammans med de yngre barnen
Foto: Alexander Jacobsson.

Funktionell läsning och skrivning är ett sätt att involvera alla barns intresse och att skapa lust för att skriva och läsa (Eriksen Hagtvét, 2006). Barnen

skriver bokstäver, ord och meningar till bilder och teckningar. Det är ett aktivt arbete där pedagogerna först modellerar tillsammans med barnen för att sedan arbeta tillsammans med andra barn eller på egen hand.

I hallen hänger ”Bokpåsar” med böcker för att föräldrar och barn på ett enkelt sätt ska kunna läsa hemma. I Bokpåsen ligger informationsmaterial om hur man kan läsa och varför det är viktigt att läsa med sitt barn.

Vi skapar en förberedd miljö där barnet ska få en förförståelse av dagen genom bildstöd. En del barn behöver stöd och träning i sin planering för att veta var de ska vara, vad de ska göra, med vem, hur länge och vad de ska göra sedan. Med hjälp av bildstöd skapas möjligheten för att barnet ska klara av att arbeta självständigt och för att lyckas.

Språklig kartläggning för samtliga barn

På förskolan läggs grunderna för att erövra läs- och skrivförmågan. Förskolan observerar och kartlägger barnens förmågor för att kunna systematiskt stimulera dem, speciellt barn som har hinder i sitt lärande. Pedagogerna arbetar med TRAS - Tidig Registrering Av Språk och MIO-Matematiken - Individ - Omgivningen (Dalvang m.fl. 2012). TRAS är ett verktyg för förskolans personal för att följa varje enskilt barns språkliga utveckling. Det gör man genom att observera och sedan notera färdigheterna i en språkcirkel. Med TRAS som metod får man vägledning och struktur i det pedagogiska arbetet.

MIO - materialet hjälper pedagoger observera hur matematiska färdigheter utvecklas hos barn i förskoleåldern. MIO som analysredskap visar vad som kan utvecklas i det pedagogiska utbudet på en förskola. Materialet ger också stöd för pedagogerna att tidigt upptäcka tecken hos barn med varierande och ovanliga mönster i den kognitiva och språkliga utvecklingen inom det matematiska området.

Kartläggning för barn med hinder i utvecklingen

Då barnet inte kommer vidare i sin utveckling, trots stimulans och träning, genomför vi tillsammans en

fördjupad kartläggning.

Nya SIT (Hellquist, 2011) är ett språkligt impressivt test för barn som prövar förmågan att förstå svenska språket. Testet är ämnat att användas framför allt av logopedier och tal- och specialpedagoger i arbetet med språkförsenade barn.

TROG – 2 (Bishop, 2009) är avsett att mäta receptiv grammatisk förståelse hos barn och ungdomar. Testet är konstruerat så att det begränsar andra språkliga faktorer inverkan på testresultatet, såsom auditiv diskriminering, bristande ordförråd eller begränsad arbetsminneskapacitet.

Barnets föräldrar bjuds in för att vi ska få en gemensam bild av barnet samt för att vi ska kunna samverka kring barnets utveckling. Vi lånar ut böcker och material för att vårdnadshavare ska få vägledning. I vissa fall ber vi vårdnadshavare kontakta BVC för att få ytterligare hjälp då vi har funderingar kring barnets utveckling.

När vi sammanställt våra kartläggningar och observationer och analyserat dessa, kan vi komma fram till att barnet ska remitteras till logoped, då det gäller talmotorik och språkliga förmågor. Arbetet fortsätter för att stimulera språket och i vissa fall talmotoriken. Träning sker antingen i grupp, eller en till en. På förskolan modellerar jag för att vara en stötning. Övriga pedagoger ska kunna observera mig och göra liknande med barnen genom min vägledning.

Förskoleklass och lågstadiet

Från förskolan går barnen vidare till att bli elever på lågstadiet. Barn med försenad tal- och språkutveckling och munmotoriska hinder och/eller som inte visar intresse för läsning, har vi redan i förskolan identifierat och arbetat med. I vissa fall har eleven fått en utredning av logoped, där det visat sig att eleven har en språkförsening eller språkstörning. Dessa elever befinner sig i ”riskzonen”, för att inte klara av att automatisera kopplingarna ljud och bokstav. Därför är det av stor vikt att dessa elever får fortsatt träning i fonologisk medvetenhet och språkutveckling för att de ska komma igång med att läsa och skriva.

I förskoleklass arbetar vi i halvklass med ”Läslandet” (Granat, 1995). I de små grupperna på 10 elever får varje elev mer taltid och de kan få stöd och hjälp för att kunna utmana sin närmaste utvecklingszon. Vi inleder alltid med att rabbla alfabetet på ett multisensoriskt sätt, exempelvis med rörelser där alla samtidigt säger alfabetet högt. Sedan arbetar vi med Bornholmsmodellen (Lundberg, 2007) för att medvetandegöra språkets olika byggstenar. Därefter läser vi en text högt och låter eleverna återberätta den så att de även får träna på hörförståelsen. Som stöd för återberättandet ställs frågorna: ”Hur började berättelsen?” ”Vad hände sedan?” ”Hur slutade den?” Eleverna ritar till berättelsen och sedan skriver de ord och meningar utifrån sina förmågor. Pedagogerna modellerar genom att tillsammans med barnet säga samt skriva meningarna. Till sist visar och läser eleven för en vuxen. Här är det betydelsefullt att eleven får återkoppling på sitt arbete, för att befästa lärandet.

Kartläggning för samtliga elever

I förskoleklass identifierar vi elevernas fonologiska medvetenhet, bokstavskänedom, läsning av ord och meningar samt genomför observationer med hjälp av Hitta Språket (Skolverket, 2019), för att sedan systematiskt sätta in extra träning för de som behöver. Samtidigt är det av stor vikt att se till att de elever som redan har knäckt koden får den ledning och stimulans de behöver för att komma så långt som möjligt i sin läs- och skrivutveckling.

I förskoleklass genomförs Skolverkets kartläggningsmaterial Hitta språket och i årskurs ett bedömningsstöd för årskurs ett, båda dessa är obligatoriska. Ytterligare kartläggningsmaterial vi använder är LäsEttan (Johansson, 2009), ”Vilken bild är rätt” (Lundberg, 2001) samt Läskedjor (Jacobsson, 2014).

Det pedagogiska arbetet

Elever i behov av särskilt stöd får systematisk träning i fonologisk medvetenhet, läsning och skrivning. Vi leker in ljud och bokstavskunskap med spel, lekar och bildserier. Det är ett viktigt hantverk att kunna systematiskt arbeta med förberedd miljö för att möta upp elevernas behov och att kunna observera ut-

vecklingen så de ska kunna bli mer självständiga. Vi pratar om hur och varför man ska kunna läsa och skriva. Det är intressanta samtal att höra hur eleverna uttrycker sina tankar om läsning.

Ett material vi använder oss av är FonoMix Munmetoden, (Löwenbrand Jansson, G, 2018), som har ett strukturerat och multisensoriskt tillvägagångssätt. Detta passar för såväl den läsförberedande träningen i förskola och förskoleklass, som för läsinläringen i åk 1, special- och sva-undervisningen. Metodiken ger läraren nya möjligheter att hjälpa sina elever fram till en trygg och säker avläsning av ord.

I årkurs 1 och 2 följer vi elevernas utveckling och en del elever undervisas i liten grupp och/eller en till en. Lästräning sker varje dag. Jag undervisar en grupp elever där vi utgår från de språkliga funktionerna; tal, läsning och skrivning. Vi arbetar systematiskt med tal och rytm, klappar och stampar, för att stärka mönstren i tal och för att lyssna och urskilja ljud och bokstav. Vi läser ur Annaboken (Hagnäs, 1995). Först läser jag ett stycke och vi tittar på bilden, sedan läser vi tillsammans flera gånger för att få upp känslan och läsflytet. Därefter läser eleverna en och en. Vi tränar turtagning och att lyssna på varandra. Vi fortsätter med att återberätta texten och förklarar vad ord betyder genom att använda dem i olika meningar. Läsning behöver övas genom olika sinnen så vi lyssnar efter betoning och klappar för att förstärka ordrytmen. Vi skriver en sammanfattande text tillsammans. Alla säger en mening var och jag skriver på whiteboard och eleverna skriver i sina böcker. Vi diskuterar varför och i vilken ordning ljud/bokstav kommer. Då kan vi också passa på att ta upp språkliga aspekter som meningsbyggnad, stavning, stora och små bokstäver och skiljetecken, liksom innehållsaspekter som ordens betydelse och i vilken ordning händelserna kommer i texten. Därefter ritar eleverna en passande teckning för att förstärka texten med bild.

Det gäller att ha ett ”apotek” av material för att kunna utmana olika elevers lärande och skapa lust. Maria Montessori beskrev att pedagogen är länken mellan materialen och eleven i lärandet. Läraren är en del av den förberedda miljön. Om en elev inte svarar på

materialet ska man erbjuda annat för att stimulera till utveckling (Montessori, 1992). Ett annat exempel på multisensoriskt material som vi använder är Jämna steg (Marx, 2019).

I förskoleklass, år 1 och 2 läser pedagoger med och lyssnar på eleverna varje dag. De får också läsläxa för att de dagligen ska läsa hemma. Vissa elever får inte den lässtimulansen hemifrån och det gör att läsningen i skolan blir extra viktig.

Efter jul arbetar förskoleklass, år 1 och 2 med ”läslistor” under 12 veckor för att eleverna ska få upp automatiseringen av sin läsning. Läslistor är listor av ord som eleverna läser varje dag. Innan de börjar träningen, gör vi lästestet H4 (Lindahl, 1963) för att se hur många ord eleven läser per minut. Efter 12 veckor upprepas lästestet för att se om eleven utvecklats. Här kan det hända spännande saker. Pedagogerna och elever kan med hjälp av lästestet tydligt se en förbättring. Dessutom har alla klassrum ett klassbibliotek, för att eleverna ska kunna välja en bok lätt och inspireras till att läsa. Jag ser klassbiblioteket som en självklar del av den förberedda miljön.

Assisterande teknik

På Casa har alla elever tillgång till assisterande teknik, exempelvis Oribi, talsyntes och träningsprogram, Lexiaprovia och Läs-Ett. Eleverna får också prova taligenkänning på Google Drive. Här handleder vi eleverna tydligt för att de ska ta till sig text utifrån sin nivå så de kommer vidare i sin läsutveckling. På lågstadiet arbetar vi även med datakunskap, för att alla elever ska kunna hantera datorn. Tangenträning och Kunskapsstjärnan är båda exempel på program som är gratis.

Vi rekommenderar Legimus för att eleven ska lockas till mer läsning. Lusten att läsa är en viktig del av den inre drivkraften för att vilja läsa mer. Vi har många elever som tar till sig text med Legimus framför allt för att få läsoplevelser.

Summering

Avslutningsvis vill jag tydliggöra alla pedagogers

viktiga arbete med att verkligen se alla barn och elever i deras kunskapsutveckling utifrån deras proximala nivå. Lusten att lära är en naturlig del av barnets inre drivkraft som alla pedagoger måste se och ta tillvara.

Samtidigt är vårt uppdrag att identifiera de elever som inte driver sig själva. Där är pedagogerna viktiga för att främja och förebygga samt stimulera och leda elever så de kommer så långt som möjligt i sin individuella utveckling.

Till sist vill jag understryka vikten av ett gott samarbete med vårdnadshavare. Ett bra samarbete hem och skola är betydelsefullt för elevers läs- och skrivutveckling.

Referenser

- Bishop, D. (2009). TROG-2. Bromma: Pearson.
- Dalvang, T., Skaar Bergsmo, H., Löge, I.K., Linde, O. & Reikås, E. (2012). MIO – handledning. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksen Hagtvat, B. (2006). Språkstimulering. Stockholm: Natur och Kultur.
- Granat, K. (1995). Lälandet. Malmö: Gleerups Förlag.
- Hellquist, B. (2011). Nya SIT : språkligt impressivt test för barn. Lund: Studentlitteratur.
- Jacobsson, C. (2014). Läskedjor-2. Stockholm: Hogrefe.
- Johansson, MG. (2009). Läs-Ettan. Stockholm: Natur& Kultur.
- Lindahl, R. (1963). Instruktioner, normer och användning av läsproven H4 och H5.
- Lundberg, I. (2001). Vilken bild är rätt? Stockholm: Natur & Kultur.
- Lundberg, I. (2007). Bornholmsmodellen. Språklekar och övningar för förskoleklass. Stockholm: Natur & Kultur.
- Löwenbrand-Jansson, G. (2018). Fonomix.
- Marx, E. (2019). Jämna steg. Stockholm: Hogrefe.
- Montessori, M. (1992). Bibliografi. Barnasinnets. Helsingfors.
- Montessori, M. (1998). Upptäck barnet! Jönköping: Utbildning & Förlag AB.
- TRAS – Observation av språk i dagligt samspel. Lund: Nypon Förlag.
- Skolverket (2019). Hitta Språket. Nationellt kartläggningsmaterial i språklig medvetenhet i förskoleklass.

Digitala hjälpmedel
kunskapsstjarnan.se
legimus.se
lukimat.fi
lexiaprovia.se
oribissoftware.com

UTRYMME FÖR WEBKURS!